

LIETUVOS MIGRACIJOS POLITIKOS KRYPTIŲ ĮGYVENDINIMO IR MIGRACIJOS PROCESŲ STEBĖSENOS 2020 M. ATASKAITA

Vadovaudamosi Lietuvos migracijos politikos gairėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 79 „Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“, (toliau – Gairės) ministerijos ir kitos atsakingos institucijos bei įstaigos pagal kompetenciją pateikė Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai (toliau – VRM) informaciją apie 2020 m. vykdytas priemones ir atliktus darbus įgyvendinant Gairėse numatytas migracijos politikos kryptis¹.

VRM išanalizavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos (toliau – URM), Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Lietuvos statistikos departamento, Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba), Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybinė darbo inspekcija), Migracijos departamento prie VRM, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie VRM (toliau – VSAT), Informatikos ir ryšių departamento prie VRM, Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro pateiktą informaciją ir teikia apibendrintą informaciją, išvadas ir pasiūlymus, informaciją apie atsakingų institucijų vykdytas priemones, įgyvendinant Gairėse numatytas migracijos politikos kryptis (1 priedas), taip pat informaciją apie esminius migracijos politikos pokyčius 2020 m. (2 priedas).

Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 m. pradžioje **nuolatinių gyventojų skaičius Lietuvoje padidėjo 0,04 proc.:** 2021 m. pradžioje gyveno 2 795 300 asmenų (2020 m. – 2 794 100).

Dėl natūralios gyventojų kaitos (gimusių ir mirusių asmenų skaičiaus skirtumas) gyventojų skaičius sumažėjo 18 908, tačiau dėl neto tarptautinės migracijos (imigrantų ir emigrantų skaičiaus skirtumas) padidėjo 19 993.

Jau kelerius metus iš eilės nuolat **daugėja Lietuvoje gyvenančių užsieniečių**, pavyzdžiui, 2017 m. gyveno 49 387 užsieniečiai, 2020 m. – 87 267. Iš visų Lietuvoje gyvenančių užsieniečių tik 6 189 – Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai (Latvijos Respublikos – 1 205, Lenkijos Respublikos – 801, Vokietijos – 926). Tarp kitų Europos valstybių piliečių, gyvenančių Lietuvoje, vyrauja Ukrainos – 30 139, Baltarusijos Respublikos – 23 440, Rusijos Federacijos – 12 809 piliečiai.

Lietuvoje taip pat gyvena: 6 043 Azijos valstybių piliečiai, 928 Afrikos valstybių piliečiai, 682 Šiaurės Amerikos valstybių piliečiai, 345 Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių piliečiai, 64 Australijos ir Okeanijos valstybių piliečiai. Dėl aktyvių institucijų veiksmų, kuriais įgyvendinami tarptautiniai įsipareigojimai, nuolat mažėja Lietuvoje gyvenančių asmenų be pilietybės skaičius (palyginti: 2018 m. – 3 074, 2020 m. – 2 683).

1. Emigracijos ir grįžtamosios migracijos sritis

Į emigracijos mažinimą, grįžtamosios migracijos skatinimą ir ryšių su išvykusiais asmenimis palaikymą nukreiptos 2020 m. priemonės:

- ✓ įgyvendinamos Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategijos 2020–2022 metų tarpinstitucinio veiklos plano priemonės²;

¹ Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 166 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 79 „Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“ pakeitimo“ Gairės buvo išdėstytos nauja redakcija; informaciją atsakingos institucijos pateikė pagal Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2020 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu 1V-797 „Dėl Migracijos procesų stebėsenos kriterijų sąrašo patvirtinimo“ patvirtintus kriterijus.

² Siekiama įveikti mažą gimstamumą, trumpą vidutinę gyvenimo trukmę, didelę emigraciją ir menką grįžtamąją migraciją.

- ✓ įgyvendinamos „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą kūrimo 2012–2021 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano priemonės³ (vykdyta lietuviybės ir diasporos organizacijų kompetencijų ugdymo veikla, aktyvintas pilietinis įsitraukimas, raginant dalyvauti rinkimuose, sudarytos galimybės užsienyje studijuojantiems lietuviams atlikti praktiką diplomatinėse atstovybėse ir URM, reguliariai viešinta informacija apie Lietuvos laimėjimus ir galimybes, atlikta užsienio lietuvių nuomonės apklausa per „Facebook’o“ paskyrą „Globali Lietuva – Global Lithuania“, kitas socialinių tinklų grupes ir elektroniniu paštu;
- ✓ įgyvendinamas Lietuvos Respublikos piliečių, lietuvių kilmės asmenų ir jų šeimos narių, gyvenančių humanitarinės krizės ištiktose šalyse, atsidūrusių ekstremaliose situacijose ir karinio konflikto apimtose teritorijose, perkėlimo į Lietuvą ir paramos jų integracijai modelis;
- ✓ vykdoma Užimtumo tarnybos EURES⁴ specialistų veikla, susijusi su darbo paieška Europos Sąjungoje, Europos ekonominės erdvės šalyse narėse ir Šveicarijoje, grįžimo į Lietuvą galimybėmis, darbo mobilumo programomis, nedarbo socialinio draudimo išmokos eksportu, pagalba darbdaviams, ieškantiems trūkstamos darbo jėgos;
- ✓ plėtojama Migracijos informacijos centro (toliau – MIC) veikla⁵;
- ✓ įgyvendinamos užsienio lietuvių lituanistinio švietimo rėmimo ir skatinimo programos, teikiama valstybės parama lituanistinėms studijoms ar lietuvių kalbos ir kultūros kursams Lietuvos aukštosiose mokyklose;
- ✓ vykdomos priemonės siekiant geriau pasiruošti Lietuvos Respublikos piliečių ir lietuvių kilmės asmenų šeimų, grįžusių arba atvykusių gyventi į Lietuvą, vaikų mokymui Lietuvos švietimo įstaigose;
- ✓ formuojamas Užimtumo tarnybos grįžtamosios migracijos skatinimo projektas „Gal į Lietuvą?“.

2020 m. buvo nuosekliai įgyvendinamos įvairių programų priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti ryšius su užsienio lietuviams ekonominėje, švietimo, kultūros ir kitose srityse, skatinant grįžti ir mažinant išvykimo paskatas. Siekiant emigrantus susigrąžinti atgal į Lietuvą, išskirtinos tokios **pagrindinės grįžimo skatinimo priemonės: tinkamas norinčių grįžti į Lietuvą informavimas, grįžtamąją migraciją skatinančių projektų ir iniciatyvų finansavimas, paramos integracijai užtikrinimas.**

Viena iš efektyviausių informavimo iniciatyvų – MIC, kurio vienas iš svarbiausių tikslų – teikti aktualią, visapusę ir tikslią informaciją, padedančią lengviau apsispręsti ketinantiems atvykti ar grįžti ir gyventi Lietuvoje. 2020 m. MIC interneto svetainę aplankė **736 603 lankytojai, t. y. 23,8 proc. daugiau nei 2019 m.** 2020 m. MIC atsakytų **užklausų skaičius – 12 410 atsakymų, kuris 30,1 proc. viršijo 2019 m.** atsakytų užklausų skaičių. Tikslinga ir toliau plėtoti migracijos informavimo sistemą, nes informacijos trūkumas išlieka vienas ir didžiausių trukdžių norintiesiems sklandžiai grįžti į Lietuvą.

2020 m. iš Lietuvos emigravo 23 103 nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, t. y. 21,1 proc. žmonių mažiau nei 2019 m.; **66,35 proc. mažiau emigravo ir Lietuvos Respublikos piliečių**

³ Siekiama palaikyti ryšius su užsienio lietuviams, skatinti lietuviybės puoselėjimą užsienyje ir stiprinti užsienio lietuvių įsitraukimą į pokyčių Lietuvoje kūrimą, jos vardo garsinimą.

⁴ Europos užimtumo tarnyba – Europos Komisijos koordinuojamas bendradarbiavimo tinklas, kurio paskirtis – užtikrinti laisvą darbuotojų judėjimą Europos Sąjungos, Europos ekonominės erdvės šalyse narėse bei Šveicarijos Konfederacijoje.

⁵ Paskirtis – informacijai ir konsultacinei pagalbai visais su grįžimu į Lietuvą ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais teikti vieno langelio principu.

(15 328). Remiantis URM 2020 m. užsakytos Užsienio lietuvių apklausos apie jų būklę ir poreikius⁶ (toliau – apklausa) rezultatais, matyti, kad išvykusieji iš Lietuvos dažniausiai nurodo penkias **išvykimo priežastis**: išvyko studijuoti (18 proc.), išvyko pas sutuoktinį (17 proc.), buvo per mažos pajamos (17 proc.), išvyko dėl didesnių karjeros galimybių, norėjo pakeisti gyvenimą (16 proc.).

Pagal apklausos informaciją, nors **19 proc. apklaustųjų mano, kad į Lietuvą negrįš niekada, tačiau dauguma (60 proc.) neatmeta tokios galimybės**. Pagrindinis nerimas dėl grįžimo į Lietuvą: per mažas atlyginimas – 58 proc., tolerancijos trūkumas visuomenėje – 41 proc., bendras netikrumo jausmas – 28 proc., darbdavių požiūris į darbuotojus – 31 proc., baimė nerasti darbo – 22 proc. Net 62 proc. respondentų nurodė, kad išvyktų iš Lietuvos ir dabar (24 proc. dėl uždarbio, 29 proc. dėl karjeros galimybių), 23 proc. respondentų nurodė, kad šiuo metu nevyktų iš Lietuvos.

Tačiau, kaip ir ankstesniais metais, taip ir 2020 m., į Lietuvą **grįžo gyventi daugiau Lietuvos Respublikos piliečių**. Suaktyvėjusiam reemigracijos procesui galimai turėjo įtakos Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (toliau – Jungtinė Karalystė) išstojimas iš Europos Sąjungos (toliau – „Brexit“) – iš 20 804 į Lietuvą gyventi grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių 9 630, t. y. 46,29 proc. visų grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių, grįžo iš Jungtinės Karalystės. Praeitais metais įtakos grįžtamosios migracijos procesams galėjo turėti ir COVID–19 sukelta pandemija, kuri galėjo paskatinti apsispręsti jau svarsčiusius grįžti į Lietuvą (darbo netekimas, nežinomybės ar nesaugumo jausmas užsienio šalyje ir pan.).

Įvertinus MIC teiktų konsultacijų pobūdį, pažymėtina, kad interesantai labiausiai domėjosi temomis, susijusiomis su parama jaunoms šeimoms, vaiko gimimo ir auginimo išmokomis, nedarbo išmokomis, parama verslo pradžiai, parama būstui įsigyti, taip pat gyvenamosios vietos deklaravimu, privalomuoju sveikatos draudimu ir pan. **Taigi, teigtina, kad, skatinant grįžimą, didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas priemonėms, palengvinančioms grįžusiųjų reintegraciją**: pagalbai susirandant darbą, integruojantis į darbo rinką, keliant arba keičiant kvalifikaciją, pagalbai grįžusiems vaikams integruojantis darželiuose, mokyklose, kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų užtikrinimui.

Pažymėtina, kad **pagrindiniu lietuviško ugdymo užsienyje trūkumu** respondentai nurodė lietuviškų mokyklų trūkumą (41 %). Lietuvos aukštosiose mokyklose studijuojantiems užsienio lietuviams yra skiriama parama studijoms, daugėja grįžusių ar atvykusių gyventi Lietuvos Respublikos piliečių ir lietuvių kilmės asmenų šeimų vaikų, kurie mokosi Lietuvos švietimo įstaigose, tačiau, siekiant padėti užsienio lietuviams, planuojantiems grįžti į Lietuvą, sėkmingai integruotis į Lietuvos švietimo įstaigas, **turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys lietuvių kalbos ir kitų lituanistinių dalykų mokymui nuotoliniu būdu**.

Dauguma užsienyje gyvenančių lietuvių (57 proc.) naudojami elektroniniu būdu teikiamomis administracinėmis ir viešosiomis paslaugomis Lietuvoje, dauguma (55 proc.) apklaustųjų naudojami konsulinėmis paslaugomis Lietuvos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose, todėl **būtina gerinti užsienio lietuviams teikiamas paslaugas, siekti teikiamų administracinių paslaugų skaitmeninimo plėtros, diegti priemones, leidžiančias nuotoliniu būdu išspręsti reikiamus klausimus**.

Tiesioginį kontaktą su užsienio lietuviams, be kita ko, galima pasiekti per informavimo priemones, todėl jas būtina kuo efektyviau išnaudoti. Svarbus informacijos šaltinis apie Lietuvą tarp užsienio lietuvių yra internetinė žiniasklaida, kuri taip pat galėtų efektyviai prisidėti prie grįžtamosios migracijos skatinimo. 2020 m. populiariausios užklausų temos apie migraciją informacinėse interneto svetainėse buvo šios: užsieniečiai Lietuvoje, socialinės garantijos, dokumentai, grįžimo procesas,

⁶ <http://www.urm.lt/uploads/default/documents/APKLAUSA%202020.pdf>

sveikatos apsaugos klausimai, nekilnojamasis turtas, vaikų integracija į lietuvišką švietimo sistemą, darbo paieškos ir įsidarbinimas, verslo kūrimo procesas. **Tai rodo, kad, planuojant reemigracijos skatinimo priemones, būtina laikytis horizontalaus požiūrio ir taikyti kompleksines priemones socialinės apsaugos, švietimo, sveikatos apsaugos, darbo ir verslo srityse.**

Taip pat svarbu išlaikyti glaudų ryšį su lietuvių bendruomenėmis, skatinant aktyvumą Lietuvos politiniame ir kultūriniame gyvenime. **Apklausose užsienio lietuviai pažymi, kad pasigenda informacijos apie renginius, todėl tikslinga plėtoti kultūrinius ryšius su užsienio lietuviais per bendruomenes.**

Siekiant silpninti emigraciją skatinančius veiksnius ir stiprinti ryšius su užsienio lietuviais, rekomenduotina:

- ✓ nustatyti aiškias strategines grįžtamosios migracijos skatinimo kryptis;
- ✓ skatinti užsienyje gyvenančius lietuvius išlaikyti lietuvių, palaikant lietuviškų mokyklų veiklą, plečiant mokymosi nuotoliniu būdu Lietuvoje galimybes ir tobulinant nuotolinio mokymo programas;
- ✓ pritaikyti tinkamą iš užsienio grįžusių ir atvykusių mokinių adaptaciją ir integraciją į Lietuvos švietimo sistemą;
- ✓ didinti paramą lietuvių bendruomenėms užsienyje, organizuojant kultūrinius renginius, siekti geresnio informavimo apie lietuviškos kultūros renginius jų gyvenamojoje šalyje;
- ✓ siekti teikiamų administracinių paslaugų skaitmeninimo ir pritaikymo užsienyje esantiems vartotojams, efektyvesnio konsulinių funkcijų prieinamumo, paslaugų nuotoliniu būdu teikimo;
- ✓ užtikrinti lietuvių kalbos kursų prieinamumą, organizuoti grįžusiųjų įsitraukimą į kultūros ir socialines veiklas;
- ✓ skatinti toleranciją ir formuoti pozityvų grįžtančiųjų įvaizdį, pasitelkti internetinę žiniasklaidą;
- ✓ plėsti užsienyje gyvenančių ir grįžtančių lietuvių informavimą ir konsultavimą aktualiais gyvenimo Lietuvoje klausimais;
- ✓ teikti pagalbą ieškantiems darbo, informaciją apie įsidarbinimo galimybes teikiant jiems dar būnant užsienyje, plėtoti integracijos paramą grįžusiems asmenims.

2. Imigracijos sritis

2020 m. imigracijos srityje reikšmingiausios buvo šios priemonės:

- ✓ įvesti judėjimo apribojimai Lietuvoje paskelbus karantiną dėl COVID-19 sukeltos pandemijos;
- ✓ imigracijos procedūrų tobulinimas, keičiant Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“⁷ (procedūrų supaprastinimas ir pagreitinimas, piktnaudžiavimo ribojimas);
- ✓ vizų išdavimo tvarkos tobulinimas, nacionalinių vizų išdavimo tvarkos Australijos, **Baltarusijos Respublikos**, Japonijos, Jungtinės Karalystės, Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados, Naujosios Zelandijos ir Pietų Korėjos piliečiams supaprastinimas;
- ✓ Lietuvos migracijos informacinės sistemos (toliau – MIGRIS) tobulinimas;

⁷ Pakeitimai įsigaliojo 2021 m. kovo 1 d.

✓ aukštos kvalifikacijos darbuotojų, dėstytojų ir tyrėjų bei šių užsieniečių šeimos narių prašymų dėl leidimo laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo nagrinėjamas nereikalaujant užsieniečiui atvykti į Lietuvos Respubliką nagrinėjimo laikotarpiu.

Imigracijos procesas Lietuvos ekonominiame gyvenime yra labai svarbus, į Lietuvą dirbti atvykstantys užsieniečiai padeda spręsti trūkstamos darbo jėgos problemas. Atsižvelgiant į Lietuvos demografinę situaciją, imigracijos priemonės ir toliau turi būti pasitelkiamos, siekiant užtikrinti tolygų ekonomikos augimą, tačiau kartu būtina užtikrinti efektyvų imigracijos procesų stebėsenos ir kontrolės mechanizmą, užkertant kelią piktnaudžiavimui imigracijos sistema.

Pažymėtina, kad, reaguojant į besikeičiančius verslo poreikius, nuolat paprastinamos ir keičiamos užsieniečių atvykimo į Lietuvą sąlygos ir tvarka lemia ne tik į Lietuvą atvykstančių užsieniečių skaičiaus didėjimą, kartu ir atsakingų institucijų darbo krūvio augimą, bet ir tai, kad **interesantai sunkiai susigauja taikomoje imigracijos tvarkoje**, be to, dėl dažnai besikeičiančių imigracijos nuostatų sudėtinga laiku užtikrinti aktualios informacijos teikimą.

COVID-19 sukelta pandemija sudarė papildomų iššūkių migruojantiems asmenims, tačiau **2020 m. imigruojančių į Lietuvą užsieniečių daugėjo jau ketvirtus metus iš eilės**. 2020 m. į Lietuvą imigravo 22 292 užsieniečiai (2019 m. – 19 655). Daugiausiai atvykstančių užsieniečių 2020 m. į Lietuvą imigravo iš Ukrainos – 9 309 (2019 m. – 8 867), Baltarusijos Respublikos – 7 279 (2019 m. – 6 388), Rusijos Federacijos – 996 (2019 m. – 1 043). **Nors Baltarusijos Respublikos piliečiams buvo sudarytos galimybės nacionalinę vizą gauti supaprastinta tvarka, tačiau dėl COVID-19 sukeltos pandemijos įvesti ribojimai bei kaimyninių valstybių konkurencija lėmė tai, kad į Lietuvos Respubliką atvykstančių Baltarusijos piliečių skaičius labai nepadidėjo.**

Užsieniečiams vis daugiau išduodama leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje – 2020 m. 6,6 proc. daugiau. Konstatuotina, kad pastaraisiais metais daugumą išduotų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje sudarė leidimai užsieniečiams, **ketinantiems dirbti Lietuvos Respublikoje.**

Darbo imigracija labiausiai naudojasi įmonės, kurių veikloje nereikia aukštos profesinės kvalifikacijos, todėl **būtina stebėti padėtį atitinkamose ūkio šakose, kad Lietuvos Respublikos piliečiai nebūtų išstumti iš darbo rinkos pigesnės darbo jėgos**, įvežamos iš trečiųjų šalių. Reaguojant į augantį Lietuvos piliečių nedarbą, Užimtumo tarnybos direktoriaus įsakymu tvirtinamas Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašas pagal ekonominės veiklos rūšis (toliau – Sąrašas) 2020 m. II ketvirtį sutrumpėjo (vietoj 72 profesijų liko 59). **2020 m. daugiausiai užsieniečių į Lietuvą atvyko dirbti pagal profesijas, kurios įtrauktos į Sąrašą.** 2020 m. Užimtumo tarnyba išdavė 7 362 dokumentus, leidžiančius dirbti Lietuvos Respublikoje, o pagal trūkstamas profesijas⁸ (apima ir aukštos profesinės kvalifikacijos darbą dirbančius užsieniečius) įdarbinti 14 924 užsieniečiai.

Darbo imigracija daugiausiai susitelkusi keliose ūkio šakose – dauguma darbuotojų iš trečiųjų šalių įdarbinami paslaugų, pramonės ir statybos sektoriuose. Be to, apie 40 proc. visų darbo pagrindu 2020 m. išduotų nacionalinių vizų sudarė vizos, išduotos užsieniečiams, kurie vyko dirbti į įmones, įtrauktas į Patvirtintų įmonių sąrašą⁹.

⁸ Trūkstamos profesijos – tai profesijos, įtrauktos į Sąrašą ir Profesijų, kurioms būtina aukšta profesinė kvalifikacija ir kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministro 2019 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. 4-491 „Dėl Profesijų, kurioms būtina aukšta profesinė kvalifikacija ir kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo patvirtinimo“.

⁹ Įmonės, įtrauktos į Patvirtintų įmonių sąrašą, įdarbinamam užsieniečiui taikomos paprastesnės imigracijos procedūros. Patvirtintų įmonių sąrašas sudaromas vadovaujantis Patvirtintų įmonių sąrašo sudarymo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. 1V-890.

Nuo 2019 m. darbdavių **teikiama informacija apie įdarbintus užsieniečius** per Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacinę sistemą padeda Užimtumo tarnybai tinkamai įvertinti situaciją darbo rinkoje, jos pokytį ir, išanalizavus darbuotojų pasiūlą ir paklausą, teikti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrui pagrįstus pasiūlymus dėl kvotos, kuri nuo 2021 m. taikoma užsieniečiams, atvykstantiems dirbti pagal profesiją, kuri įtraukta į Sąrašą, dydžio nustatymo ar tikslinimo.

Nors bendras į Lietuvą atvykstančių užsieniečių skaičius 2020 m. augo, **užsieniečių, kurie laikomi prioritetinėmis grupėmis (aukštos profesinės kvalifikacijos užsieniečiai, studentai, dėstytojai ir tyrėjai, startuoliai), skaičiai, kurie ir 2019 m. nebuvo dideli, dar labiau sumažėjo.** Šio skaičiaus mažėjimui įtakos galėjo turėti COVID-19 sukelta pandemija ir dėl jos įvesti judėjimo apribojimai, todėl **šiuo metu neįmanoma įvertinti 2019–2020 m. supaprastintų ir patobulintų imigracijos procedūrų poveikio.**

Tikėtina, kad „International House Vilnius“¹⁰ atidarymas ir paslaugų teikimas vieno langelio principu didins Lietuvos konkurencingumą pritraukiant talentus iš užsienio.

Lyginant Lietuvos startuolių pritraukimo programos „Startup Visa Lithuania“¹¹ suteikiamą naudą bei nustatytas migracijos procedūras su kitų Europos Sąjungos valstybių siūlomomis programomis, Lietuvos programa vis dar išlieka mažai konkurencinga. Tikėtina, kad 2021 m. kovo 1 d. įsigalioję įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai padidins Lietuvos konkurencingumą dėl paprastinamų imigracijos procedūrų.

Iššūkių kyla ir su studentų iš užsienio pritraukimu studijuoti Lietuvoje ir išlaikymu pasiliekant Lietuvoje po studijų. Lietuvoje doktorantūros programose studijuojančių studentų iš užsienio dalis yra viena mažiausių tarp Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių (4,4 proc.).

Pažymėtina, kad šiuo metu **imigracijos srautų augimą lemia pigesnę darbo jėgą iš trečiųjų šalių įvežti suinteresuoti darbdaviai, tačiau tokia imigracija stabdo darbo užmokesčio augimą šalyje, prisideda prie nedarbo lygio augimo. Lietuvoje daugėjant dirbančių užsieniečių, didėja užsieniečių išnaudojimo ir prekybos žmonėmis rizika.** Valstybinė darbo inspekcija 2020 m. atliko 4,1 tūkst. patikrinimų, kurių metu vykdė nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolę. **2020 m. nustatytų nelegaliai dirbančių užsieniečių skaičius, palyginti su 2019 m., išaugo apie 28,4 proc.**

Praktikoje vis dar nustatoma piktnaudžiavimo atvejų, kai užsieniečiai, kurie siekia gauti leidimus laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje ar nacionalines vizas, tik formaliai atitinka teisės aktuose nustatytus leidimo laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo ar pakeitimo, nacionalinės vizos išdavimo pagrindus, **todėl būtina ir toliau stiprinti užsieniečių teisėto buvimo Lietuvoje kontrolę ir šalinti piktnaudžiavimo galimybes.**

Dėl didėjančio atvykstančiųjų skaičiaus atitinkamai auga imigracinių procedūrų apkrova, todėl, siekiant spartinti šias procedūras, **būtina plėtoti informacines sistemas ir užtikrinti jų tarpusavio sąveikumą.** Informacinės sistemos taip pat turėtų būti tobulinamos, sudarant galimybes rinkti visus reikiamus duomenis tam, kad visi imigracijos politiką formuojantys sprendimai būtų grindžiami įrodymais.

Rekomendacijos dėl imigracijos:

¹⁰ Viešoji institucija, kurios tikslas – teikti centralizuotas imigracines ir integracines paslaugas aukštą pridėtinę vertę kuriantiems specialistams iš užsienio, užtikrinant aukštos kokybės aptarnavimą anglų ir rusų kalbomis.

¹¹ Pagal šią programą leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiui išduodamas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 40 straipsnio 1 dalies 5¹ punkto ir 45¹ straipsnio pagrindu.

- ✓ įvertinti suinteresuotų subjektų (užsieniečių, darbdavių, mokslo ir studijų įstaigų ir kt.) nuomonę apie imigracijos procedūras;
- ✓ atlikti išplėstinį poveikio vertinimą dėl prioritetinių grupių užsieniečių pritraukimo ir išlaikymo Lietuvos Respublikoje tobulinimo galimybių;
- ✓ užtikrinti valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančią imigracijos politiką;
- ✓ stiprinti užsieniečių teisėto buvimo ir darbo Lietuvos Respublikoje kontrolę, stebėti ir laiku pašalinti galimybes piktnaudžiauti imigracijos procedūromis;
- ✓ įgyvendinti „International House Vilnius“ projektą;
- ✓ tobulinti informacines sistemas ir užtikrinti jų tarpusavio sąveikumą.

3. Prieglobsčio (tarptautinės apsaugos) sritis

2020 m. prieglobsčio srityje reikšmingiausios buvo šios vykdytos priemonės:

- ✓ atstovavimas nacionaliniams interesams svarstant Bendros Europos prieglobsčio sistemos teisės aktų projektus;
- ✓ solidarumo priemonių įgyvendinimas, padedant suvaldyti migracijos srautus (į Lietuvos Respubliką perkelti 6 asmenys, kuriems reikalingas prieglobstis);
- ✓ prieglobsčio prašytojų materialinių priėmimo sąlygų gerinimas, priėmimo sąlygų standartų tobulinimas, atsižvelgiant į kultūrinius ir socialinius ypatumus bei pažeidžiamumą;
- ✓ įvertinti nacionaliniai priėmimo sąlygų pajėgumai, sudarytas institucijų veiksmų algoritmas, didėjant prieglobsčio prašytojų srautams;
- ✓ patobulintas alternatyvaus apgyvendinimo mechanizmas;
- ✓ optimizuota prieglobsčio procedūra, pakoreguotas pasienio procedūrų taikymo mechanizmas;
- ✓ MIGRIS patobulintas statistinių duomenų rinkimas ir analizė;
- ✓ prieglobsčio prašytojams, negavusiems Migracijos departamento sprendimo dėl prieglobsčio per 6 mėnesius, suteikta teisė dirbti;
- ✓ organizuoti dirbančių prieglobsčio srityje asmenų mokymai.

2020 m. rugsėjo 23 d. Europos Komisija pristatė naują **Migracijos ir prieglobsčio pakta**, kurį sudaro Komisijos komunikatas, penki pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų teisės aktų bei kelios rekomendacijos, gairės ir kitos iniciatyvos, skirtos migracijos valdymui gerinti. Kai kurie nauji pasiūlymai sudarytų papildomą našta Lietuvos prieglobsčio sistemai ir galėtų turėti poveikį nelegalios migracijos traukos faktoriaus didėjimui, skatintų antrinį judėjimą, todėl Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino derybines pozicijas, kurių Lietuvos institucijos turi laikytis nagrinėjant naujus Komisijos pasiūlymus.

2020 m. Lietuva toliau **įgyvendino solidarumo priemones**, perkeldama užsieniečius, kuriems reikalingas prieglobstis, į Lietuvos Respublikos teritoriją iš trečiųjų šalių ir Europos Sąjungos valstybių narių. Tačiau dėl COVID–19 sukeltos pandemijos perkėlimo programų įgyvendinimas sulėtėjo ir liko neįgyvendinti įsipareigojimai perkelti: iš Italijos (6 asmenis), Graikijos Respublikos (4 nelydimus nepilnamečius), Sirijos Arabų Respublikos (6 asmenis), Etiopijos Federacinės Demokratinės Respublikos pabėgėlių stovyklos (Lietuvoje gyvenančių 4 Eritrėjos piliečių 17 šeimos narių) ir Maltos (iki 5 asmenų).

Pažymėtina, kad 2020 m., **palyginant su ankstesnių metų statistika, prieglobsčio prašytojų srautas sumažėjo** beveik perpus (2019 m. – 646, 2020 m. – 321). Tokį sumažėjimą lėmė dėl COVID-19 sukeltos pandemijos įvesti judėjimo apribojimai. Reaguojant į nustatytus judėjimo

ribojimus, buvo kuriamos sąlygos atvykstančiųjų izoliavimui (karantinavimui), prieglobsčio procedūros buvo pritaikytos nuotoliniam darbui, kad nesutriktų prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo mechanizmas. Dalis priėmimo sąlygų prieglobsčio prašytojams tapo prieinamos tik nuotoliniu būdu (konsultacijos, psichologų pagalba ir kt.).

Nors 2020 m. perpus sumažėjo prieglobsčio prašytojų, **piktnaudžiavusiųjų prieglobsčio suteikimo procedūra užsieniečių dalis** nuo bendro prieglobsčio prašytojų skaičiaus **išaugo** (2019 m. prieglobsčio suteikimo procedūra piktnaudžiavo maždaug kas trečias pasiprašęs prieglobsčio užsienietis, o 2020 m. – jau kas antras). Kaip ir 2019 m., dažniausiai prieglobsčio suteikimo procedūra piktnaudžiavo Rusijos Federacijos (108) ir Tadžikistano Respublikos (46) piliečiai. Tikėtina, kad artimiausiu metu, kol, siekiant suvaldyti COVID-19 sukeltos pandemijos plitimą, Rusijos Federacijoje galios ribojimas užsieniečiams atvykti į Rusijos Federaciją, Lietuvoje nustatomų neteisėtai esančių migrantų skaičius turėtų išlikti mažas (nes Rusijos Federacija neteisėtiems migrantams iš Azijos šalių yra pagrindinė tranzito šalis). Tačiau slūgstant COVID-19 sukeltai pandemijai ir pamažu atšaukiant jos plitimą ribojančius draudimus tiek Europos Sąjungoje, tiek kaimyninėse šalyse – Baltarusijos Respublikoje ir Rusijos Federacijoje, tikėtina, kad mėginimai tranzitu per Lietuvą pasiekti tikslo valstybes tiek teisėtu būdu (pvz., atvykstant per pasienio kontrolės punktus), tiek neteisėtai (pvz., neteisėtai kertant „žalią“ sieną), gali suintensyvėti.

2020 m. Baltarusijos Respublikoje prasidėjus prezidento rinkimų sukeltai politinei krizei, Lietuvoje **padaugėjo prieglobsčio prašytojų iš Baltarusijos Respublikos** (2020 m. – 81, 2019 m. – 18). Kadangi nuo 2020 m. rugsėjo pabaigos Baltarusijos Respublikos piliečiams buvo sudarytos palankesnės atvykimo į Lietuvą sąlygos, pasinaudojus humanitarinėmis vizomis¹², dauguma nuo režimo į Lietuvą pabėgusių Baltarusijos Respublikos piliečių nesikreipė dėl prieglobsčio, o pasirinko galimybę teisėtai būti Lietuvos Respublikoje, laukdami galimybės grįžti į kilmės šalį arba įteisinti savo laikiną gyvenimą Lietuvoje kitais teisėtais pagrindais. Tačiau, užsitęsęs nestabiliai politinei padėčiai Baltarusijos Respublikoje, vis daugiau Lietuvoje esančių ir į kilmės šalį dėl galimų represijų negalinčių grįžti baltarusių susiduria su sveikatos priežiūros, patekimo į darbo rinką ir kitomis problemomis. Atsižvelgiant į tai, **prireikė ieškoti tvarių ilgalaikių** pagalbos tokiems asmenims teikimo **sprendimų**.

Nors nuo 2020 m. prieglobsčio prašytojams sudaryta **galimybė** dirbti Lietuvos Respublikoje, jei per 6 mėnesius nepriimtas sprendimas dėl prieglobsčio, tačiau šie asmenys negali registruotis Užimtumo tarnyboje, nes pagal galiojančius teisės aktus **registruotis Užimtumo tarnyboje** užsieniečiai gali tik turėdami leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje.

Nepaisant nuolatinių investicijų į prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygas pagerinančią infrastruktūros plėtrą, vis dar išlieka būtinų materialinių sąlygų užtikrinimo ir kitų **priėmimo sąlygų gerinimo** poreikis. Reikia toliau tobulinti Užsieniečių registracijos centro infrastruktūrą, užtikrinant užimtumą, laisvalaikio organizavimą ir gyvenimo sąlygų gerinimą.

Rekomendacijos dėl prieglobsčio:

- ✓ plėtoti alternatyvaus apgyvendinimo mechanizmą;
- ✓ gerinti materialines prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygas;
- ✓ aktyviai dalyvauti kuriant Bendrą Europos prieglobsčio sistemą, atstovaujant patvirtintoms Lietuvos pozicijoms;

¹² Šengeno viza (kai kuriais atvejais – riboto teritorinio galiojimo viza) skirta atvykstantiems į Lietuvos Respubliką dėl ypatingų humanitarinių priežasčių (vidaus reikalų ministro leidimu, kai yra gautas motyvuotas užsienio reikalų ministro ar jo įgalioto asmens pasiūlymas)

- ✓ dalyvauti Europos Sąjungos perkėlimo programose, įgyvendinant Lietuvos priištus įsipareigojimus dėl asmenų, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga ir kurie nekėlia grėsmės valstybės saugumui, perkėlimo;
- ✓ ieškoti tvarių sprendimų, padedant nuo represijų nukentėjusiems ir dėl represijų grėsmės į kilmės valstybę negalintiems grįžti Baltarusijos Respublikos piliečiams.

4. Užsieniečių integracijos sritis

2020 m. integracijos srityje reikšmingiausios buvo šios vykdytos priemonės:

- ✓ įgyvendinamos Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2021 metų veiksmų plano priemonės, kuriomis siekiama tobulinti užsieniečių ir prieglobsčio gavėjų integracijos teisėkūrą ir procesus, integraciją į darbo rinkos ir švietimo sistemas, gerinti sąlygas užsieniečiams gauti socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas ir kt.;
- ✓ nustatyta lankstesnė, labiau motyvuojanti valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo sistema (sudaromas individualus integracijos planas);
- ✓ vykdytos projektinės veiklos (finansuojamos iš Europos Sąjungos Pabėgėlių, migracijos ir integracijos fondo (toliau – PMIF)) tobulinant trečiųjų šalių piliečių įgūdžius ir kompetencijas; stiprinant trečiųjų šalių piliečių ir vietos bendruomenės santykius; tobulinant integracijos, teisėtose migracijos srityje dirbančių specialistų kompetenciją; vykdyti lietuvių kalbos mokymai ir kt.;
- ✓ užsieniečių integracijos centruose (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) teikiamos kompleksinės paslaugos;
- ✓ gerinamas informacijos prieinamumas ir plėtra migracijos ir integracijos informacinėje platformoje;
- ✓ įgyvendinamas Savivaldybių kompetencijų didinimo projektas, teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, kurio tikslas – stiprinti integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimą Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių miesto, Jonavos bei Akmenės rajonų savivaldybėse;
- ✓ skirtos biudžeto lėšos magistrantūros arba dalinėms užsieniečių studijoms apmokėti (2020 m. 103 Baltarusijos piliečiams buvo suteikta studijų parama); plėtotas užsienio studentų ir dėstytojų pritraukimas;
- ✓ aiškiau reglamentuotos teisės aktų nuostatos dėl trečiųjų šalių piliečių profesinių kvalifikacijų, įgytų trečiojoje valstybėje, pripažinimo, leidimo dirbti ir sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams priėmimo, taip pat atlikti pakeitimai, susiję su nelegalaus, nedeklaruoto darbo kontrolės stiprinimu.

2020 m. užsieniečių integracijos sričiai įtaką darė nuolat augantis į Lietuvą dirbti, studijuoti ar kitais tikslais atvykstančių užsieniečių skaičius, politiniai įvykiai kaimyninėse valstybėse, Lietuvos priištai tarptautiniai įsipareigojimai, taip pat valstybės pagalba perkėliant į Lietuvą asmenis, gyvenančius humanitarinės krizės ištiktose šalyse. Daugėjant į Lietuvą imigruojančių užsieniečių, kartu atsiranda ir su adaptacija ir integracija į visuomenę susijusių socialinių problemų, kurias būtina laiku nustatyti ir spręsti.

Lietuvoje **vis dar egzistuoja fragmentuota trečiųjų šalių piliečių integracijos sistema**: tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas, nėra efektyvios integracijos stebėsenos ir vertinimo sistemos, trūksta ryšio su vietos bendruomenėmis, nepakankamas bendruomeninių organizacijų ir nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į šią sritį. Kiekvienos kategorijos užsieniečiai, atvykę

darbo, studijų, šeimų susijungimo ar kt. tikslais, **reikalauja tikslinių integracijos priemonių, įgyvendinamų tiek valstybiniu, tiek ir savivaldos lygmenimis.** Įgyvendinant PMIF programos tikslą „Trečiųjų šalių integracija ir teisėta migracija“ buvo remiami projektai, skirti trečiųjų šalių piliečių integracijos priemonėms įgyvendinti; Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos užsieniečių integracijos centruose ir Pabėgėlių priėmimo centre buvo teikiamos informavimo, socialinės, psichologinės, vertimo, teisinės paslaugos, organizuojami lietuvių kalbos, pilietinio ugdymo mokymai (2020 m. PMIF integracijai skirtose programose dalyvavo 2 418 dalyvių (palyginti su 2019 m. duomenimis, padidėjo 8,77 proc.).

Atskiroms užsieniečių kategorijoms efektyvios tiek valstybės, tiek ir savivaldybių lygmeniu, taip pat bendruomeninių, visuomeninių ir nevyriausybinų organizacijų vykdoma veikla ir iniciatyvos, **tačiau pažymėtina, kad vis dar pasigendama aktyvesnio įsitraukimo ir palaikymo savivaldybių lygmeniu.** Todėl būtina efektyviai įgyvendinti projektus, kuriais siekiama stiprinti savivaldybių atsakomybę ir kompetencijas integruojant trečiųjų šalių piliečius jų teritorijose, patvirtinti metodikas, kurios leistų lanksčiau prisitaikyti prie užsieniečių poreikių ir galimybių, t. y. atsižvelgti į trečiųjų šalių piliečių raštingumą, kultūrą, gimtąją kalbą.

Užsieniečiai susiduria su integracijos sunkumais – didele rizika tapti prekybos žmonėmis aukomis, susidurti su šiuolaikine vergove, smurtu, skurdu, ekonomine priklausomybe; kyla daug sunkumų integruojantis į švietimo sistemą (kalbos barjeras, tarpkultūrinių kompetencijų švietimo sistemoje stoka, bazinės užsienyje įgytų žinių kokybės vertinimo sistemos nebuvimas ir kt.), darbo rinką, gaunant socialinę apsaugą, būstą. Nedideli atlyginimai ir darbo vietų trūkumas kai kuriuose regionuose, nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas, savo teisių nežinojimas, nepaklausios turimos specialybės, išsilavinimą patvirtinančių dokumentų trūkumas, darbdavių nusistatymas ir stereotipai – tai pagrindinės ir svarbiausios kliūtys užsieniečiams sėkmingai įsitvirtinti į Lietuvos visuomenę ir darbo rinką (2020 m. darbo neturinčių trečiųjų šalių piliečių skaičius išaugo 67,5 proc., Užimtumo tarnyboje buvo užregistruoti **7 642 darbo ieškantys trečiųjų šalių piliečiai** (2019 m. – 1883), iš kurių bedarbio statusas suteiktas 1 973 asmenims).

Nors bendras prieglobsčio prašytojų srautas, lyginant su ankstesnių metų statistika, 2020 m. sumažėjo, tačiau, užsitęsęs Baltarusijos Respublikos prezidento rinkimų sukeltai politinei krizei, padaugėjo į Lietuvą atvykstančių iš Baltarusijos Respublikos asmenų, kurie pasinaudoja palengvintomis teisėto atvykimo galimybėmis (pvz., turėdami supaprastinta tvarka išduotas nacionalines vizas). Įgyvendinant asmenų perkėlimą iš Venesuelos Bolivarо Respublikos (toliau – Venesuela), iki 2020 m. pabaigos iš Venesuelos į Lietuvą perkelta 13 asmenų, dar 109 asmenims suteiktas perkeliamojo asmens statusas. Šiai atvykstančiųjų kategorijai kyla specialių **integracijos priemonių poreikis**, siekiant integruotis į darbo rinką, švietimo ir sveikatos apsaugos sistemas, visuomenę, šalies kultūrą.

Lietuvoje **trūksta prieinamumo prie įvairių kalbų vertimo paslaugų:** prieglobsčio gavėjai dažniausiai kalba tik gimtąja kalba (nemoka ne tik lietuvių, bet ir kitų tarptautinių kalbų); būtinos vertėjo paslaugos įdarbinimo metu užsieniečiams pasirašant dokumentus (darbo sutartis, darbo tvarkos taisyklės ir kt.), o įdarbinus kyla poreikis lietuvių kalbos mokymui darbo vietose. Šiuo metu pagalbą teikia Vilniaus arkivyskupijos Carito, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos, Pabėgėlių priėmimo centro vertėjai.

Šiuo metu valstybės finansuojamų lietuvių kalbos kursų darbo ieškantiems asmenims nėra. „Work in Lithuania“ duomenimis, tokią galimybę įgyvendinti dar tik planuojama ir tai užtruks apie 2–3 metus. Taip pat Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija vykdo Kaune projektą, kuris sudaro galimybę trečiųjų šalių piliečiams nemokamai mokytis lietuvių kalbos.

Užtikrinant integracijos proceso efektyvumą ir siekiant sėkmingai užsieniečius integruoti į Lietuvos visuomenės gyvenimą, rekomenduotina:

- ✓ didinti savivaldybių kompetencijas užsieniečių integracijos srityje, stiprinti integracijos paslaugų užsieniečiams teikimą savivaldybėse;
- ✓ remti užsieniečių įsitraukimą į bendruomenių veiklą;
- ✓ užtikrinti lietuvių kalbos mokymo programų plėtrą ir prieinamumą užsieniečiams bei metodikos, kuri padėtų lanksčiau prisitaikyti prie užsieniečių poreikių ir galimybių, parengimą;
- ✓ skatinti nevyriausybinę organizacijų, dirbančių integracijos srityje, veiklą ir iniciatyvas;
- ✓ įgyvendinti užsieniečių saviraiškos, inovatyvumo ir verslumo skatinimo, kultūrinės atskirties mažinimo priemones;
- ✓ stiprinti nelegalaus ir nedeklaruoto užsieniečių darbo kontrolę.

5. Kovos su neteisėta migracija sritis

2020 m. kovos su neteisėta migracija srityje reikšmingiausios buvo šios vykdytos priemonės:

- ✓ vykdytas tarpinstitucinis bendradarbiavimas neteisėtos migracijos prevencijos ir užsieniečių kontrolės bei nelegalaus darbo ir neteisėto buvimo ar gyvenimo prevencijos ir kontrolės srityse;
- ✓ įgyvendintos rekomendacijos dėl trūkumų, nustatytų 2018 m. vertinant, kaip Lietuva taiko Šengeno *acquis* nuostatas grąžinimo srityje;
- ✓ pagerintos grąžinamų asmenų apgyvendinimo sąlygos Užsieniečių registracijos centre, skirta papildomai lėšų paslaugoms sulaikytiems asmenims teikti (psichosocialinėms konsultacijoms, laisvalaikio užimtumui);
- ✓ teiktos reikalingos paslaugos grąžinamiems asmenims (teisinės konsultacijos, vertimo paslaugos, organizuojamas priverstinis grąžinimas ir kt.);
- ✓ koordinuoti ir vykdyti bendri Latvijos, Lietuvos ir Lenkijos Respublikų bei Lietuvos ir Baltarusijos Respublikos sienos apsaugos tarnybų kriminalinės žvalgybos subjektų tyrimo veiksmai;
- ✓ stiprinta valstybės sienos apsaugos kontrolė diegiant sienos stebėjimo priemones;
- ✓ vykdyti pasienio kontrolės punktų infrastruktūros pritaikymo Europos Sąjungos atvykimo ir išvykimo sistemai (AIS) įrengti ir įdiegti darbai;
- ✓ įsteigtas nacionalinis Europos kelionių informacijos ir leidimų sistemos (ETIAS) padalinys.

Dėl COVID-19 sukeltos pandemijos nustatytų judėjimo ribojimų 2020 m. **buvo sustiprinta VSAT veikla prie vidaus ir išorės sienų** ir tai veikė kaip stiprus prevencinis veiksnys nelegaliai migracijai. Kartu dėl COVID-19 sukeltai pandemijai nustatytų ribojimų bendros tikslinės pasienio operacijos, skirtos nelegalios migracijos prevencijai ir užkardymui, ir patikrinimai dėl užsieniečių nelegalaus darbo bei neteisėto buvimo ar gyvenimo vykdyti žymiai mažesniu mastu.

Dėl nebūtinų kelionių iš trečiųjų valstybių į Europos Sąjungos erdvę ribojimo ir dėl to daugiau nei 2,5 karto sumažėjusio atvykstančiųjų trečiųjų piliečių srauto, 2020 m. **neįleistų trečiųjų šalių piliečių skaičius sumažėjo 25 proc.** (palyginti su 2019 m.). 2020 m. trečiųjų šalių piliečiai dažniausiai į Lietuvą buvo neįleidžiami pagal Šengeno sienų kodekse numatytą priežastį – laikomi keliančiais grėsmę vienos ar kelių Europos Sąjungos valstybių narių viešajai tvarkai, vidaus saugumui, visuomenės sveikatai arba tarptautiniams santykiams; dažniausiai į Lietuvą buvo neįleidžiami Baltarusijos Respublikos, Ukrainos ir Rusijos Federacijos piliečiai.

2020 m. buvo sulaikyta 116 neteisėtų migrantų (į šį skaičių patenka tik tie trečiųjų šalių piliečiai, kurie neteisėtai perėjo Lietuvos saugomą Europos Sąjungos išorės sieną, ir tie trečiųjų šalių piliečiai, kurie buvo sulaikyti neteisėtai esant šalies viduje (be trečiųjų šalių piliečių, viršijusių leistiną buvimo šalyje laiką). **Bendras 2020 m. sulaikytų neteisėtų migrantų skaičius sumažėjo 31 proc.** (palyginti su 2019 m.). Tarp dažniausiai sulaikomų neteisėtų migrantų pradėjo dominuoti Rusijos Federacijos piliečiai (palyginti su 2019 m., jų skaičius padidėjo apie 3 kartus). 2020 m. nebuvo sulaikytas nė vienas Vietnamo Socialistinės Respublikos (toliau – Vietnamas) pilietis (pastaruosius kelerius metus Vietnamo piliečiai sudarydavo absoliučią daugumą tarp šalies viduje sulaikomų neteisėtų migrantų) ir tik vienas užsienietis, atskridęs vidiniu reisų iš Graikijos Respublikos. Priemonės, įvestos COVID-19 sukeltai pandemijai suvaldyti, lėmė žymų (**daugiau nei 3 kartus šalies viduje sulaikomų neteisėtų trečiųjų šalių piliečių sumažėjimą** (neskaičiuojant užsieniečių, viršijusių leistiną buvimo šalyje laiką).

2020 m. **pasikeitė neteisėtų migrantų pasiskirstymas pagal patekimo į Lietuvą būdus** (mažėjo neteisėta antrinė migracija iš Latvijos Respublikos, tačiau išaugo neteisėta migracija iš Baltarusijos Respublikos (ypač lapkričio–gruodžio mėnesiais). 2020 m. vykę Baltarusijos Respublikos prezidento rinkimai ir po jų sekę įvykiai turėjo lemiamą reikšmę beveik **2 kartus išaugusiam sulaikytų asmenų**, neteisėtai kirtusių Lietuvos saugomą Europos Sąjungos išorės sieną, skaičiui (palyginti su 2019 m.). Absoliuti dauguma 2020 m. sulaikytųjų dėl neteisėto Lietuvos saugomos Europos Sąjungos išorės sienos perėjimo buvo sulaikyti **pasienio ruože su Baltarusijos Respublika**: iš 81 sulaikyto neteisėto migranto net 74 buvo sulaikyti, nes neteisėtai kirtę Lietuvos valstybės sieną iš Baltarusijos Respublikos. Tai visų pirma lėmė **pasikeitęs Baltarusijos Respublikos valdžios institucijų**, tarp jų ir Baltarusijos Respublikos Valstybinio pasienio komiteto, **dvišalio bendradarbiavimo su VSAT pobūdis** – ankstesnis produktyvus bendradarbiavimas tapo tik formalus, o neteisėti migrantai nebesulaikomi Baltarusijos Respublikoje.

2020 m. buvo stebima **naudojimosi klastotais dokumentais mažėjimo tendencija** (sumažėjo beveik 2 kartus, o nustatytų suklastotų dokumentų – apie trečdaliu). Klastotais dokumentais dažniausiai naudojosi Ukrainos ir Rusijos Federacijos piliečiai.

2020 m. **į užsienio valstybes grąžinamų užsieniečių skaičius sumažėjo 20,5 proc.** Pažymėtina, kad 2020 m. **nebuvo teikiamos reintegracijos paslaugos savanoriškai grįžtantiems asmenims**; dėl COVID-19 sukeltos pandemijos taikomų judėjimo apribojimų ir dėl to sumažėjusio asmenų judėjimo tiek šalies viduje, tiek tarp valstybių **PMIF lėšomis finansuojami projektai vyko daug mažesne apimtimi ir intensyvumu, nei buvo planuota, kai kurių veiklų ar net projektų vykdymas buvo ir tebėra sustabdytas.**

Igyvendinus Šengeno vertintojų rekomendaciją, teisės aktuose nustatyta, kad sprendimas dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, grąžinimo ar išsiuntimo priimamas dėl kiekvieno neteisėtai Lietuvos Respublikoje esančio užsieniečio, neatsižvelgiant į tai, ar jo tapatybė patvirtinta. **Kyla abejonių, ar, nenustačius užsieniečio asmens tapatybės, bus įmanoma nustatyti ir sprendime dėl grąžinimo (išsiuntimo) nurodyti valstybę, į kurią užsienietis turi savanoriškai grįžti arba turi būti išsiųstas.** Be to, nenustačius užsieniečio asmens tapatybės, kyla grėsmė pažeisti asmens negrąžinimo principą arba sprendimo dėl grąžinimo (išsiuntimo) nebus galimybių įvykdyti. Kartu tai gali paskatinti užsieniečius slėpti savo tikrąją asmens tapatybę.

Praktikoje pastebėtos problemų dėl **lygtinai paleistų iš įkalinimo įstaigų užsieniečių, kuriems skiriama probacija** – tokie trečiųjų šalių piliečiai negali nei patys išvykti, nei būti išsiųsti, kol nėra atlikę bausmės. Susidariusiai situacijai spręsti reikalingi Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo bei įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatų pakeitimai, sudarant galimybę, esant lygtinio paleidimo pagrindams, neskirti

probacijos, bet grąžinti (išsiųsti) užsienietį į kilmės valstybę, taikant draudimą tam tikrą laikotarpį atvykti į Lietuvos Respubliką.

Efektyvinant kovos su neteisėta migraciją priemones, rekomenduotina:

- ✓ ieškoti galimybių spartinti dėl COVID-19 sukeltos pandemijos sulėtėjusių (sustabdytų) PMIF lėšomis finansuojamų veiklų vykdymą ir (ar) projektų įgyvendinimą;
- ✓ inicijuoti teisės aktų, reglamentuojančių bausmių vykdymą bei užsieniečių teisinę padėtį, pakeitimus, siekiant išspręsti praktikoje kylančias problemas dėl lygtinai paleistų iš įkalinimo įstaigų užsieniečių, kuriems skiriama probacija;
- ✓ stebėti tendencijas, ar, įgyvendinus Šengeno vertintojų rekomendaciją (sprendimą dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, grąžinimo ar išsiuntimo priimti dėl kiekvieno neteisėtai esančio užsieniečio), kyla neigiamų pasekmių, ir spręsti dėl atitinkamų sprendimų priėmimo tikslingumo;
- ✓ didinti savanoriško grąžimo apimtį ir sudaryti galimybes savanoriškai grąžtantiems asmenims teikti reintegracijos paslaugas;
- ✓ toliau įgyvendinti sienos stebėjimo sistemų plėtrą;
- ✓ gerinti pasienio kontrolės punktų infrastruktūrą;
- ✓ tęsti tarpinstitucinį bendradarbiavimą atliekant bendrus nelegalios migracijos kontrolės veiksmus.

6. Tarptautinio bendradarbiavimo sritis

2020 m. tarptautinio bendradarbiavimo srityje reikšmingiausios buvo šios vykdytos priemonės:

- ✓ Europos Sąjungos lygmeniu formuojama bendra migracijos procesų valdymo politika;
- ✓ dalyvavimas įgyvendinant solidarumo priemones ir teikiama pagalba migracijos srautų paveiktoms šalims;
- ✓ santykių su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis plėtra, bendradarbiavimas migracijos procesų stebėsenos srityje;
- ✓ vykdomas bendradarbiavimas su Baltijos regiono šalimis ir Rytų partnerystės šalimis;
- ✓ pirmininkavimas Prahos procesui, užtikrinęs Lietuvos matomumą tarptautiniu lygmeniu migracijos valdymo srityje;
- ✓ užtikrintas sklandus su „Brexit“ susijusių procesų funkcionavimas ir įgyvendinti susiję teisės aktų pakeitimai migracijos srityje;
- ✓ plėtoti susitarimai vizų politikos srityje;
- ✓ rengiami susitarimai readmisijos srityje (Armėnijos Respublika, Tadžikistano Respublika);
- ✓ plėtoti susitarimai su užsienio valstybėmis darbo, švietimo ir mokslo srityse;
- ✓ įgyvendinami susitarimai aukštojo mokslo bei kvalifikacijų pripažinimo srityje, pradėti parengiamieji darbai prisijungimui prie Globalios su aukštuoju mokslu susijusių kvalifikacijų pripažinimo konvencijos.

2019–2020 m. **Lietuva pirmininkavo Prahos proceso** (regioninės bendradarbiavimo platformos migracijos srityje, jungiančios 50 valstybių) Strateginei grupei ir atstovavo proceso renginiuose bei tarpregioninių procesų susitikimuose. Lietuvai svarbu, kad būtų išlaikyta geografinė pusiausvyra Europos Sąjungos vykdomos išorės migracijos politikoje, ypač dėl Rytų kaimynystės šalių, todėl svarbu išlaikyti aktyvų dalyvavimą šio ir kitų Rytų partnerystės šalis apimančių migracijos dialogų veikloje.

2020 m. Lietuva prisidėjo prie pagalbos Europos Sąjungos valstybėms narėms migracijos kontrolės ir prieglobsčio srityse. Solidarumas su Europos Sąjungos valstybėmis narėmis migracijos valdymo ir prieglobsčio srityse, dalyvaujant bendroje Europos Sąjungos priemonėse, gali daryti įtaką paramai iš Europos Sąjungos institucijų ir valstybių Lietuvos iniciatyvoms ir svarbiems interesams kitose srityse.

Jungtinei Karalystei išstojus iš Europos Sąjungos ir tolesnio dvišalio bendradarbiavimo sąlygų derinimui, Lietuvai ir toliau būtina aktyviai siekti, kad nenukentėtų jos piliečių, gyvenančių Jungtinėje Karalystėje, interesai ir nebūtų taikomi nepalankesni nei kitoms Europos Sąjungos valstybėms reikalavimai.

2020 m. rugsėjo 23 d. pristatytu **Migracijos ir prieglobsčio pakto teisėkūros paketu** Europos Komisija siekia atnaujinti ir suderinti bendrą Europos Sąjungos požiūrį į migracijos valdymą. Nors Europos Sąjungos valstybių narių nuomonės dėl tam tikrų esminių Migracijos ir prieglobsčio pakto elementų skiriasi, bendras tikslas – siekti visoms Europos Sąjungos valstybėms priimtino susitarimo.

2020 m. **pasikeitė Baltarusijos Respublikos valdžios institucijų, tarp jų ir Baltarusijos Respublikos valstybinio pasienio komiteto, dvišalio bendradarbiavimo su VSAT pobūdis.** Ankstesniais metais vykęs produktyvus bendradarbiavimas tarp VSAT ir Baltarusijos valstybinio pasienio komiteto tapo tik formalus.

Dėl COVID-19 sukeltos pandemijos 2020 m. VSAT nepasirašė parengtų 2020–2021 m. bendradarbiavimo priemonių planų su Gruzijos pasienio policija, Ukrainos valstybine pasienio tarnyba ir Baltarusijos Respublikos sienos apsaugos institucija, taip pat neturėjo galimybės įvykdyti 2020 m. numatytų įgyvendinimo priemonių.

Užtikrinant tarptautinio bendradarbiavimo migracijos srityje prioritetų įgyvendinimą ir tarptautinių santykių plėtrą, rekomenduotina:

- ✓ dalyvauti bendruose Europos Sąjungos projektuose, prisidedant prie valstybių narių solidarumo įgyvendinimo nelegalios migracijos prevencijos ir prieglobsčio srityse, dalyvauti teikiant paramą ir pagalbą migracijos srautų paveiktoms šalims;
- ✓ sudaryti aktualius bendradarbiavimo susitarimus migracijos srautų kontrolės srityje;
- ✓ plėsti tarptautinius susitarimus su trečiosiomis šalimis dėl bendradarbiavimo švietimo srityje, kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu, pripažinimo;
- ✓ siekti Globalios su aukštuoju mokslu susijusių kvalifikacijų pripažinimo konvencijos tikslų;
- ✓ siekti normalizuoti VSAT bendradarbiavimą su Baltarusijos Respublikos valstybinio pasienio komitetu;
- ✓ plėtoti dvišales ir daugiašales tarptautines sutartis vizų, darbo, turizmo ir kitose su užsieniečių atvykimu ir buvimu susijusiose srityse;
- ✓ plėtoti bendradarbiavimą su Baltijos regiono šalimis, Rytų partnerystės šalimis ir kitomis regiono šalimis, aktualiomis įgyvendinant Lietuvos migracijos politikos kryptis.